dr Aneta Chrząszcz
Państwowa Szkoła Wyższa
im. Papieża Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej
ORCID 0000-0001-9749-274X

WPŁYW SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ NA BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE W POWIECIE BIALSKIM

IMPACT OF DEMOGRAPHIC SITUATION ON SOCIAL SECURITY IN THE BIALSKI COUNTRY

Streszczenie
Autorka opracowania charakteryzuje sytuację demograficzną powiatu bialskiego ukazując, jakie ma ona znaczenie odnośnie zapewnienia bezpieczeństwa społecznego w powiecie. W opracowaniu omówiono również bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym zawężając rozważania do zagadnienia określonego tematem pracy. Podkreślono istotną rolę władz samorządowych w rozwiązywaniu kwestii społecznych na szczeblu lokalnym i w realizacji polityki społecznej zmierzającej ku zapewnieniu bezpieczeństwa społecznego na danym terenie.
W opracowaniu wskazano, iż sytuacja demograficzna powiatu ma znaczący wpływ na procesy ludnościowe zachodzące w danym społeczeństwie. Te z kolei warunkują funkcjonowanie innych dziedzin życia, między innymi determinują sytuację na rynku pracy. W związku z tym, prowadząc działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa, należy uwzględnić występujące na danym obszarze procesy demograficzne.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, charakterystyka, ludność, polityka, praca

Abstract
The author of the study characterizes the demographic situation of the Biała Podlaska poviat, showing what it has to do with ensuring social security in the poviat. The study also discusses safety in the local dimension, narrowing down the considerations to the issue defined by the topic of the work. The important role of local government authorities in solving social issues at the local level and in implementing social policy aimed at ensuring social security in a given area was emphasized.
The study indicates that the poviat's demographic situation has a significant impact on the population processes taking place in a given society. These, in turn, determine the functioning of other areas of life, among other things, they determine the situation on the labor

market. Therefore, when carrying out activities to ensure security, one should take into account the demographic processes occurring in a given area.

Keywords: security, characteristics, population, politics, work

Wstęp

W obecnych czasach zapewnienie bezpieczeństwa nie odnosi się wyłącznie do ochrony przed zagrożeniami militarnymi, ma bowiem szerszy kontekst – dotyczący między innymi kategorii zagrożeń społecznych. Ten rodzaj niebezpieczeństw, często jest traktowany jako drugorzędne możliwe zagrożenie, nawet przez samo społeczeństwo, które obawiając się napaści zbrojnych, nie dostrzega kwestii społecznych, jako bardzo istotnych zagrożeń w XXI wieku. W niniejszym opracowaniu zwrócono uwagę na załamanie demograficzne, które dotyczy powiatu bialskiego, jak i całej Polski, a przynosi określone konsekwencje dla bezpieczeństwa społecznego.

Od dawna uważano, że bogactwo i siła państwa zależy od liczby jego obywateli. Obecnie badacze zwracają uwagę, że nie tylko liczba ludności, ale także cechy jakościowe populacji (struktura ludności według płci i wieku, wykształcenia) mają znaczący wpływ na pozycję państwa[1]. Te same wnioski można odnieść do powiatu.

Bezpieczeństwo często postrzegane jest jako nadrzędna potrzeba człowieka (grup społecznych), dlatego też warto zastanowić się, jak sytuacja demograficzna występująca na danym terenie może oddziaływać na bezpieczeństwo społeczne jego mieszkańców. W niniejszym opracowaniu podjęto próbę odpowiedzi na to pytanie, analizując powiat bialski.

Zaprezentowany w pracy opis sytuacji demograficznej powiatu bialskiego koncentruje się tylko na kluczowych zagadnieniach i współczynnikach. Ze względu na ograniczenia związane z objętością opracowania, pominięto w nim kwestie związane z obserwowanymi zmianami, np. w zakresie kondycji rodzin, które także wpisują się w sytuację demograficzną.

Bezpieczeństwo społeczne

Chcąc przedstawić pojęcie bezpieczeństwa społecznego należy wyjść od terminu „bezpieczeństwo", z którego bezpośrednio wyrastają definicje „bezpieczeństwa społecznego".

W literaturze przedmiotu bezpieczeństwo ujmowane jest jako stan wolny od groźby napaści zewnętrznej lub co najmniej zdolność jej odparcia albo jako wol-

[1] E. Chwiej, *Demograficzny aspekt bezpieczeństwa państwa. Zagrożenia dla Polski,* [w:] M. Kubiak, M. Minkina (red.), *Współczesne bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe. Uwarunkowania, relacje, zależności,* Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce 2011, s. 207-209.

ność od interwencji czy nacisków zewnętrznych[2]. R. Zięba definiuje bezpieczeństwo jako zaspokojenie potrzeb istnienia, przetrwania, pewności, stabilności, całości tożsamości, niezależności, ochrony poziomu i jakości życia[3]. Konkludując, najprościej bezpieczeństwo można zdefiniować jako stan, w którym nie ma zagrożeń. Jest to definicja uniwersalna, gdyż dotyczy sporej grupy zagrożeń, jakie mogą destabilizować politykę czy gospodarkę danego kraju.

Należy wspomnieć, iż zgodnie ze stwierdzeniem W. Pokruszyńskiego, bezpieczeństwo jest nie tylko stanem, jak podają niektóre źródła lub opracowania teoretyczne powszechnie uznanych autorów, lecz także jednocześnie procesem. Procesem, w którym stan bezpieczeństwa i jego struktura podlegają dynamicznym zmianom stosownie do aktualnych uwarunkowań bezpieczeństwa. W związku z czym, bezpieczeństwo oznacza ciągłą działalność jednostek, społeczności lokalnych, państw lub organizacji międzynarodowych w tworzeniu stanu bezpieczeństwa[4]. Właśnie między innym dlatego, że bezpieczeństwo oznacza zarówno „stan i proces", a nie wartość o stałych i niezmiennych desygnatach[5], jest postrzegane jako wieloznaczne i wieloaspektowe, co utrudnia systematykę pojęć.

Na przełomie XX i XXI wieku, kiedy zwrócono uwagę na nowe obszary bezpieczeństwa, w ramach bezpieczeństwa narodowego wyodrębniono obszar społeczny, czyli bezpieczeństwo społeczne.

Termin „bezpieczeństwo społeczne" po raz pierwszy został oficjalnie użyty w Stanach Zjednoczonych w tytule ustawy z 1935 roku, która odnosiła się tylko do programów stosowanych na wypadek starości, śmierci, inwalidztwa i bezrobocia. W Polsce jedną z pierwszych definicji zawarto w Leksykonie polityki społecznej z 2001 roku[6], w którym bezpieczeństwo społeczne określono jako stan wolności od niedostatku materialnych środków utrzymania i istnienie realnych gwarancji pełnego rozwoju jednostek. Jest to więc nie tylko stan wolności od ryzyk socjalnych, ale i od zagrożeń rozwoju psychospołecznego jednostki, których źródłem może być całokształt uwarunkowań społecznych, politycznych i ekonomicznych. Autorzy przytoczonego leksykonu definiują nie tylko pojęcie bezpieczeństwa społecznego, ale odróżniają go także od pojęcia bezpieczeństwa socjalnego oraz bezpieczeństwa psychospołecznego[7].

---

[2] J. Symonides, *Problemy pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego we współczesnym świecie*, [w:] B. Suchodolski (red.), *Wychowanie dla pokoju*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1983, s. 34.

[3] R. Zięba, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, [w:] Sprawy Międzynarodowe, 1989, nr 10, s. 50.

[4] W. Pokruszyński, *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, [w:] Kultura i Polityka, 2009, nr 5, s. 176 i 177.

[5] M. Cieślarczyk, *Teoretyczne, metodologiczne i praktyczne aspekty zarządzania bezpieczeństwem*, [w:] M. Lisiecki (red.), *Zarządzanie bezpieczeństwem – wyzwania XXI wieku*, Wyd. WSZIP im. Heleny Chodkowskiej, Warszawa 2008, s. 19-20.

[6] *Leksykon polityki społecznej*, B. Rysz-Kowalczyk (red.), Wyd. Aspra JR F.H.U., Warszawa 2001, s. 20.

[7] A. Skrabacz, *Pojęcie, typologia i uwarunkowania bezpieczeństwa społecznego w XXI wieku,* [w:] M. Kubiak, M. Minkina, *Współczesne bezpieczeństwo społeczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Siedlcach, Warszawa-Siedlce 2013, s. 32 i 33.

Zgodnie z definicją Międzynarodowej Organizacji Pracy, bezpieczeństwo społeczne stanowi ochronę, którą społeczeństwo zapewnia swoim członkom, przez zapobieganie ekonomicznej i społecznej nędzy, która może być spowodowana: redukcją zarobków, chorobą, macierzyństwem, dyskryminacją w sektorze zatrudnienia, bezrobociem, niepełnosprawnością, podeszłym wiekiem i śmiercią[8].

Bezpieczeństwo społeczne jest zatem najogólniej rozumiane jako ochrona egzystencjalnych podstaw życia ludzi, zapewnienie możliwości zaspokajania indywidualnych potrzeb oraz realizacji aspiracji życiowych przez tworzenie warunków do pracy i nauki, ochronę zdrowia oraz gwarancje emerytalne[9].

Ważny aspekt bezpieczeństwa społecznego zawiera definicja B. Buzana, według którego polega ono na utrzymywaniu, w zadawalających warunkach rozwoju tradycyjnych wzorców języka, kultury i tożsamości religijnej i narodowej oraz zwyczajów[10]. Bezpieczeństwo społeczne utożsamiane jest więc z zapewnieniem swobód rozwojowych dotyczących nieograniczonego rozwoju kulturalnego, ale także, jak to wynika z wyżej przedstawionych definicji – rozwoju społeczno-gospodarczego.

Przeciwieństwem bezpieczeństwa jest zagrożenie. Zagrożenia bezpieczeństwa społecznego wynikają z braku możliwości zapewnienia bytu na dostatecznym poziomie. W związku z tym, bezpieczeństwo społeczne obejmuje całokształt działań prawnych, organizacyjnych i wychowawczych realizowanych przez podmioty rządowe (narodowe i ponadnarodowe), pozarządowe oraz samych obywateli, które mają na celu zapewnienie pewnego poziomu życia osobom, rodzinom, grupom społecznym oraz niedopuszczenie do ich marginalizacji i wykluczenia społecznego. Chodzi tu zwłaszcza o zapewnienie pomocy ludziom, którzy czasowo lub trwale są niezdolni do pracy zawodowej, znaleźli się przez własną niezaradność w trudnych sytuacjach życiowych lub ze względu na zaistniałe okoliczności zewnętrzne (np. powódź, pożar) doświadczyli pogorszenia warunków życia[11].

Analiza powyższych definicji dotyczących bezpieczeństwa społecznego ukazuje, że ich autorzy postrzegają je w różnorodny sposób, co powoduje, że nie można uznać bezpieczeństwa społecznego za kategorię jednorodną. Z prób zdefiniowania tego pojęcia można wywnioskować, że bezpieczeństwo społeczne rozumiane jest jako zdolność państwa do przeciwstawiania się zagrożeniom wewnętrznym w obszarze społecznym. Działania w zakresie przeciwdziałania i usuwania skutków tych zagrożeń, identyfikowane są z zadaniami przewidzianymi dla organów administracji publicznej. W ramach ich realizacji, w kategorii bezpieczeństwa społecznego możemy odnaleźć nie tylko konkretne działania pomocowe, ale także

[8] *Social Security: a New consensus*, International Labour Office, Geneva 2001, s. 38.

[9] R. Jakubczak, J. Flis (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku: wyzywania i strategie*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2006, s. 413.

[10] B. Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Harvester Wheatsheaf, London 1991, s. 19.

[11] M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo państwa*, Uniwersytet Humanistyczno -Przyrodniczy, Kielce 2009.

profilaktyczne służące zapewnieniu jednostce środków, które gwarantuje głównie państwo w ramach prowadzonej polityki społecznej.

Lokalny wymiar bezpieczeństwa

Lokalność jest pewnym stanem rzeczy odnoszącym się do syndromu składników natury przyrodniczej, społecznej i kulturowej. W sensie socjologicznym lokalność jest zbiorem miejscowych warunków określających funkcjonowanie zbiorowości i należących do niej ludzi[12]. Lokalność dotyczy więc pewnego obszaru, w którym realizowane są interakcje społeczne.

Na społeczeństwo w wymiarze lokalnym wpływ mają zarówno czynniki zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Lokalność jest bowiem formą realizowania się wspólnot skupionych przestrzennie na stałej bazie terytorialnej, jest sposobem ich konkretnego osadzenia w przestrzeni, ich ojczyzną[13]. W sferze lokalnej funkcjonują podmioty, dzięki którym dany obszar się rozwija.

Można zatem stwierdzić, iż lokalność jest sferą, w którą ingeruje państwo, jednakże przede wszystkim oddziałuje na nią polityka realizowana terytorialnie. Ważnym jest, by dostosować tą politykę do realiów panujących na danym obszarze. Problemy, które występują lokalnie nie zawsze mogą być rozwiązywane ogólnie przyjętymi założeniami prowadzonej polityki społeczno-gospodarczej. Czasami trzeba przedstawić nowe założenia opierające się na specyfice danego obszaru.

Istotnym jest także, by w prowadzonych działaniach uwzględnić i kształtować lokalny wymiar bezpieczeństwa. Zapewnienie bezpieczeństwa lokalnego powinno być utożsamiane z wysiłkiem na rzecz lokalnej prokreacji, edukacji, wolności, praworządności, dobrobytu, a także tego, co jest z tym bezpośrednio i pośrednio związane. Problemy społeczne, takie jak między innymi bezrobocie, ubóstwo, bezdomność dotykają wiele środowisk lokalnych i stanowią zagrożenie dla poczucia bezpieczeństwa społecznego na danym obszarze skutkując patologią i wzrostem przestępczości. Nadmienić należy, że w rzeczywistości społecznej funkcjonuje wiele rodzajów kwestii społecznych, a ich identyfikacja i klasyfikacja zależy od przyjętych kryteriów. Przykładowo, biorąc pod uwagę problem zaspokojenia potrzeb, można wyróżnić m.in. wspomniana wyżej kwestię ubóstwa, bezrobocia czy bezdomności, ale także oświaty i kultury, kryzysu zdrowia, ekologii itp.

Z uwagi na kryterium społeczno-demograficzne, najmniej odporne na zagrożenia społeczne są: rodziny wielodzietne oraz rodziny niepełne z przewagą matek samotnie wychowujących dzieci, osoby upośledzone fizycznie i umysłowo, dzieci i młodzież wychowujące się w rodzinach patologicznych, dysfunkcyjnych, osoby starsze, utrzymujące się z emerytur i rent poniżej minimum socjalnego, osoby z różnych przyczyn wykluczone społecznie, narażone na bezdomność, alkoholizm, narkomanię, prostytucję. Wreszcie ze względu na warunki życia, a przede wszyst-

[12] Z. Pucek, *Lokalność jako ojczyzna,* [w:] B. Jałowiecki, K. Sowa, P. Dudkiewicz (red.), *Społeczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość,* Wyd. UW, Warszawa 1989, s. 253.

[13] Tamże, s. 253-254.

kim uwarunkowania lokalne prawdopodobieństwo znalezienia się w bardzo trudnej sytuacji życiowej występuje wśród mieszkańców regionów: najuboższych ekonomicznie; o najwyższym bezrobociu; dotkniętych klęskami naturalnymi, ekologicznymi (powodzie, pożary, inne)[14].

Konsekwencją nasilenia występowania zagrożeń o charakterze społecznym jest destabilizacja więzów społecznych i narastające poczucie braku bezpieczeństwa. Istotną kwestią jest, czy w środowisku lokalnym istnieje świadomość istoty bezpieczeństwa, ponieważ ignorancja i brak zainteresowania zagadnieniem bezpieczeństwa również stanowi zagrożenie. Bardzo często odpowiedzialność za stan bezpieczeństwa jest automatycznie przypisywana organom centralnym, co skutkuje brakiem przemyślanych strategii i nieefektywnym działaniem na rzecz bezpieczeństwa.

Gdy społeczności lokalne są świadome problemów występujących na ich obszarze, wówczas mogą szybciej je rozwiązać znajdując taką metodę, która niekoniecznie sprawdziłaby się w skali całego kraju. Samorząd terytorialny zaspokaja więc lokalne potrzeby ludności, ale także realizuje zadania publiczne nie zastrzeżone przez przepisy innych ustaw dla organów innych władz publicznych. Indywidualne podejście do problemu i wspólne znalezienie jego rozwiązania wzmacnia więzi lokalne pozwalając na stały rozwój. Decentralizacja władzy samorządowej stanowi tego doskonały przykład.

W działania polityki społecznej poza samorządem lokalnym coraz częściej angażują się podmioty pozapaństwowe oraz organizacje trzeciego sektora. Proces ten bezpośrednio przekłada się na poczucie bezpieczeństwa społecznego w skali lokalnej. Polityka społeczna stanowiąc narzędzie realizacji działań zmierzających ku zapewnieniu bezpieczeństwa społecznego, swoje zadania zaczyna na szczeblu lokalnym.

Sytuacja demograficzna powiatu bialskiego

Ważnym uwarunkowaniem rozwoju danego obszaru jest stan ludności oraz zmiany ludnościowe na jego terenie. Procesy demograficzne mają bowiem bardzo istotny wpływ na gospodarkę i zjawiska społeczne zachodzące na danym obszarze. Wpływają one również na poczucie bezpieczeństwa społecznego poprzez oddziaływanie (potęgowanie lub zmniejszanie) na skalę zagrożeń społecznych.

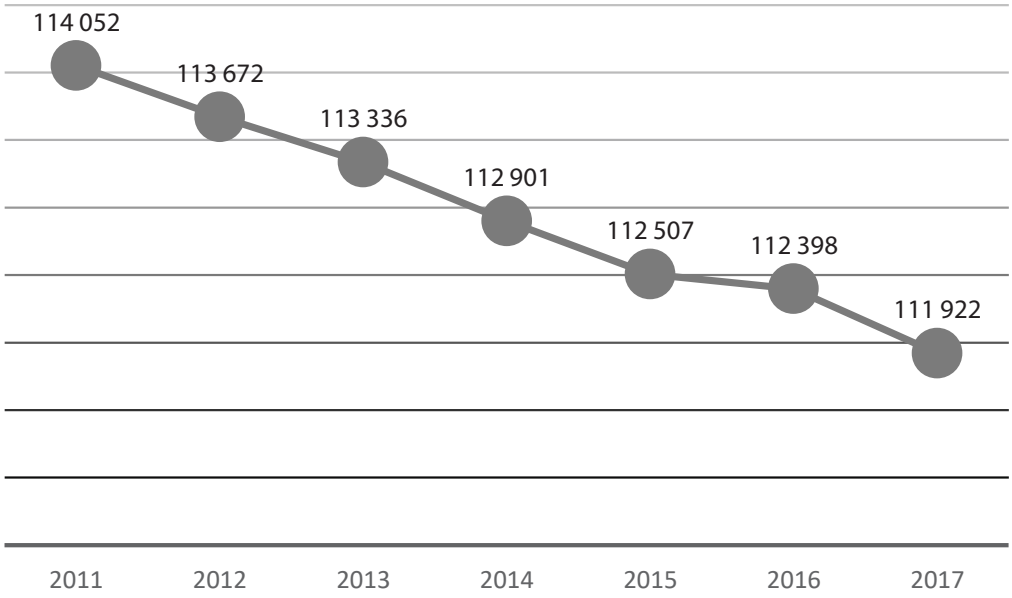
Przemiany demograficzne największy wpływ wywierają na zagrożenia z grupy socjalnej, do których zaliczyć można zagrożenia bytu, schronienia, pracy, środowiska, zdrowia, fizyczne i ekonomiczne. W mniejszym natomiast stopniu oddziałują na zagrożenia z grupy psychospołecznej (np. osamotnienia czy rozwoju)[15].

Powiat bialski jest jedną z jednostek samorządu terytorialnego w północno-wschodniej części województwa lubelskiego. Został utworzony w dniu 1 stycznia

[14] M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo państwa*, dz. cyt., s. 179.
[15] M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku,* Difin, Warszawa 2011, s. 61.

1999 roku na podstawie ustawy o samorządzie powiatowym[16] i rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 1998 roku[17] i stanowi największy powiat tego województwa, którego powierzchnia obejmuje 2754 km (11%). Siedzibą powiatu jest Biała Podlaska – miasto na prawach powiatu. W skład powiatu wchodzą dwie gminy miejskie: gmina miejska Międzyrzec Podlaski i gmina miejska Terespol, a także siedemnaście gmin wiejskich.

Cały obszar powiatu jest słabo zaludniony, gdyż średnia gęstość jego zaludnienia według danych GUS na 31 grudnia 2017 r. wynosi 41 osób na km^2, czyli jest dwukrotnie mniejsza niż średnia gęstość zaludnienia w województwie lubelskim (85 na km^2) i ponad trzykrotnie mniejsza od średniej gęstości zaludnienia na obszarze Polski (124 osoby na km^2).

Wykres nr 1. Liczba ludności w powiecie bialskim w latach 2011-2017 w tys.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Według stanu na 31 grudnia 2017 r., powiat bialski zamieszkuje 111 922 mieszkańców, co stanowi spadek w porównaniu z rokiem poprzednim o 476 osób. Wykres nr 1 obrazuje, że od 2011 roku liczba ludności powiatu systematycznie spada. W latach 2011-2017 liczba mieszkańców powiatu zmalała o 1,9%. W 2017 r. 50,4% (56 363) populacji powiatu stanowiły kobiety, natomiast 49,6% (55 559) mężczyźni, co wskazuje na brak istotnych dysproporcji ilościowych między płciami. Wśród wszystkich mieszkańców powiatu, aż 80% zamieszkuje obszary wiejskie. Jeśli chodzi o strukturę ludności miast i wsi powiatu bialskiego według płci, to można zauważyć, że zarówno w miastach, jak i wsiach powiatu występuje nieznaczna przewaga kobiet (tabela nr 1).

[16] Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity, Dz. U. z 2018 r. poz. 995, 1000, 1349, 1432).

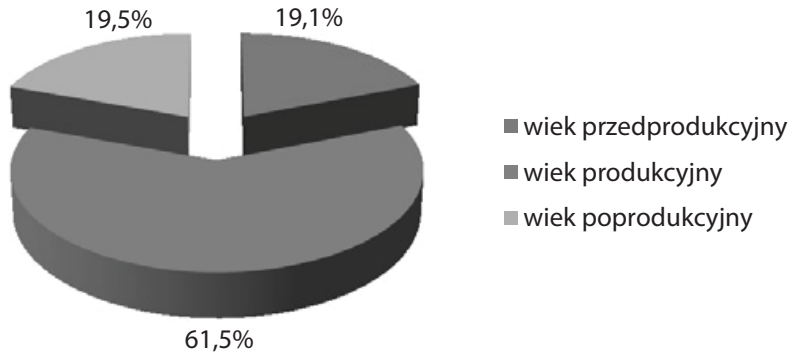
[17] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 1998 r. w sprawie utworzenia powiatów (Dz. U. nr 103, poz. 652).

Tabela nr 1. Struktura ludności w powiecie bialskim wg stanu na 31.12.2017r.

Ogółem	M	Udział liczby M w powiecie w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu w %	K	Udział liczby K w powiecie w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu w %	Miasta			Wieś		
					Razem	M	K	Razem	M	K
111922	55559	49,6	56363	50,4	22519	10868	11651	89403	44691	44712

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

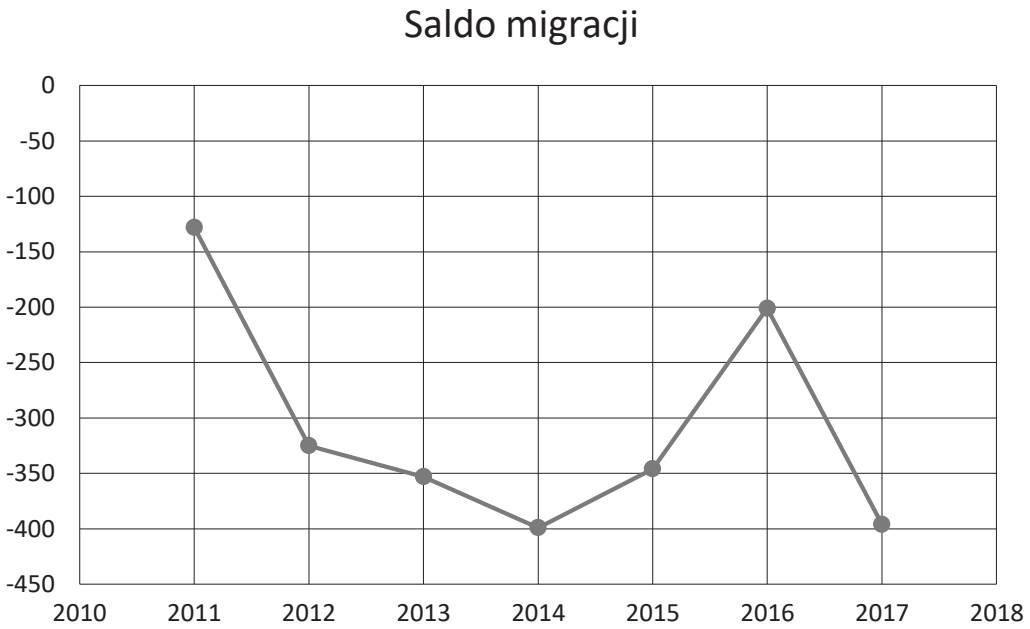
Struktura wieku mieszkańców badanego regionu stanowi istotny element świadczący o kondycji demograficznej ludności. Struktura ludności według wieku w powiecie bialskim zmienia się z roku na rok. Maleje liczba dzieci i młodzieży, a wzrasta liczba ludności w wieku poprodukcyjnym. Przyczyną tych zmian jest przesuwanie się w czasie roczników wyżów i niżów demograficznych, a także obserwowany od początku lat 90. XX wieku spadek dzietności kobiet oraz wydłużenie się przeciętnego czasu trwania życia. Strukturę ludności powiatu bialskiego według grup ekonomicznych przedstawia wykres nr 2. W 2017 roku w wieku potencjalnej największej aktywności społeczno-zawodowej (w wieku produkcyjnym) w powiecie bialskim było 61,5% mieszkańców, zaś w wieku poprodukcyjnym – 19,5%.

Wykres nr 2. Struktura ludności powiatu bialskiego według grup ekonomicznych *w 2017 roku*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Stały trend dotyczący spadku liczby mieszkańców powiatu bialskiego to wynik niekorzystnych tendencji w zakresie przyrostu naturalnego oraz migracji zagranicznych. Brak ofert pracy dla ludzi młodych, którzy po ukończeniu studiów wyższych mogliby powrócić do miejsca urodzenia powoduje zjawisko wyboru większych ośrodków, a często decyzję o emigracji zarobkowej poza granice Polski. W przypadku przedstawiania propozycji pracy często są to oferty z niskim wynagrodzeniem, znacznie odbiegające od ofert dużych ośrodków w kraju.

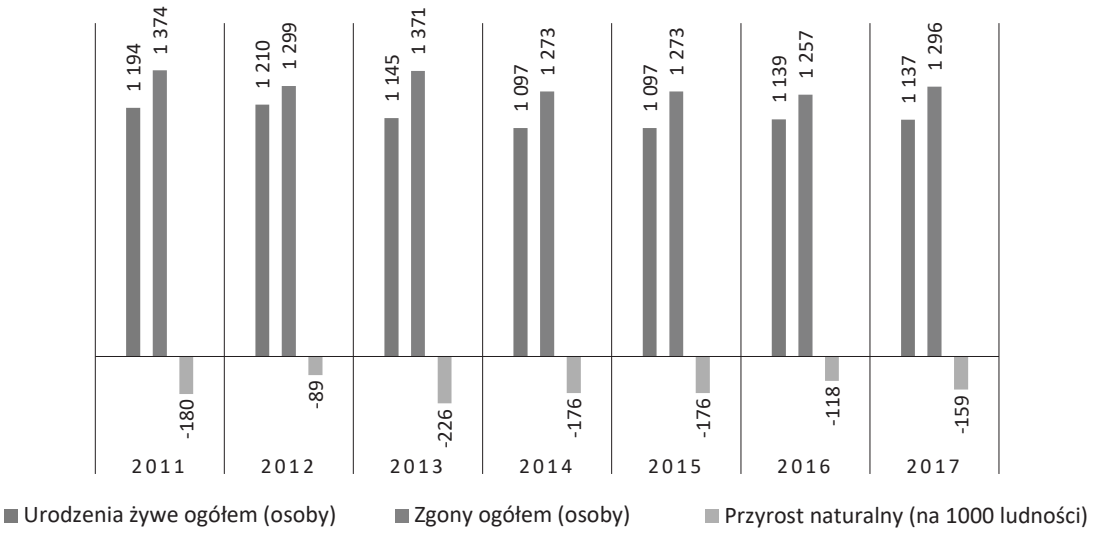
Wykres nr 3. Saldo migracji w powiecie bialskim w latach 2011-2017
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Saldo migracji w powiecie bialskim w latach 2011-2017 zostało przedstawione na wykresie nr 3. Największe saldo migracji ogółem w powiecie bialskim zanotowano w 2014 r. (-399) oraz 2017 r., kiedy wyniosło ono -396. Saldo migracji wewnętrznych w 2017 r. wyniosło -419 i w tym roku było najwyższe wśród lat 2011-2017, przy czym częściej w 2017 r. migrowały kobiety (saldo migracji wewnętrznych wyniosło -270) niż mężczyźni (saldo migracji wewnętrznych wyniosło -149). Co warte zauważenia, saldo migracji zagranicznych w 2014 r. wyniosło -25, w roku następnym wyniosło 0, zaś od 2016 r. można zaobserwować dodatnie saldo tychże migracji[18]. Co za tym idzie, mieszkańcy powiatu bialskiego, według oficjalnych danych liczbowych, zmieniają miejsce swojego zamieszkania zasadniczo w obrębie kraju. Z obserwacji można jednak wysnuć wnioski, że pewna część mieszkańców powiatu wyjeżdża na stałe za granice, jednakże nie jest to ujęte w statystykach GUS-u.

Niekorzystne dla liczby mieszkańców powiatu bialskiego skutki migracji zarobkowej, nie zostały zastąpione przez przyrost naturalny, czyli przewagę urodzeń nad zgonami. Na wykresie nr 4 można zauważyć, że w 2017 r. powiat ten charakteryzował się ujemnym przyrostem naturalnym wynoszącym -159 osoby. Najniższy przyrost naturalny odnotowano w 2013 roku (-226), zaś najwyższy w 2012 roku (-89). Natomiast w latach 2014-2015 przyrost naturalny był na tym samym poziomie i wyniósł -176.

[18] http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski#demografia-w-pigu%C5%82ce [dostęp: 26.05.2019].

Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów w 2017 r. wyniósł 0,88 i był porównywalny do średniej dla województwa (0,89) oraz znacznie mniejszy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju (1,00)[19].

Wykres nr 4. Przyrost naturalny w powiecie bialskim w latach 2011-2017
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując dane statystyczne dotyczące przyrostu naturalnego i migracji (wykres nr 3 i nr 4) możemy zauważyć tendencje związane z ubytkiem ludności wynikające zarówno z ujemnego przyrostu naturalnego, jak i ujemnego salda migracji. Ponadto prognozy demograficzne przygotowane przez GUS dla powiatu przedstawiają dalszy spadek ludności, co w efekcie będzie skutkować przyśpieszonym procesem starzenia demograficznego ludności w powiecie. Prognozowana populacja w powiecie bialskim w roku 2050 ma bowiem wynieść 95 527 osób, w tym 47 418 kobiet i 48 109 mężczyzn[20].

Obecna sytuacja demograficzna powiatu bialskiego jest wynikiem zmian, jakie zachodziły w ostatnich latach zarówno w Europie, jak i w Polsce w zakresie dzietności. Od ponad 25 lat w Polsce utrzymuje się okres depresji urodzeniowej, a wartość współczynnika dzietności kształtuje się poniżej 2. W powiecie bialskim w 2017 r. współczynnik dzietności ogólnej, wskazujący na liczbę dzieci, urodzonych przez przeciętną kobietę w ciągu całego okresu rozrodczego, 15-49 lat, wyniósł 1,44, czyli był wyższy niż w województwie lubelskim (1,37), ale nieco niższy niż w kraju (1,45)[21]. Mała liczba urodzeń dzieci nie pozwala na zapewnienie prostej zastępowalności pokoleń. Żeby można było o niej mówić, to wskaźnik dzietności powinien równać się 2,11; czyli na 100 kobiet (w wieku rozrodczym, czyli pomiędzy 15 a 49 rokiem życia) powinno się rodzić średnio 210-215 dzieci rocznie, podczas gdy, w 2017 r., w kraju było ich zaledwie 145, zaś w powiecie bialskim 144.

[19] Tamże.
[20] Tamże.
[21] Tamże.

Zaznaczyć należy, że niski poziom dzietności przełoży się w przyszłości na niską liczbę urodzeń, ze względu na mniejszą liczbę kobiet w wieku rozrodczym.

Wśród przyczyn zmniejszającej się dzietności można wskazać między innymi odkładanie na później przez ludzi młodych decyzji o założeniu rodziny w związku z rosnącymi trudnościami w łączeniu życia rodzinnego z zawodowym. Coraz częściej od pracowników wymaga się ciągłego doskonalenia zawodowego, zdobywania nowych umiejętności, zaangażowania i dyspozycyjności, co powoduje, że godzenie życia zawodowego z życiem prywatnym jest niezmiernie trudne.

W Diagnozie Społecznej z 2015 r., podobnie jak w 2013 r., co druga badana kobieta w wieku 25-44 lat wskazywała opiekę nad dzieckiem jako główny powód bierności zawodowej. Konsekwencją trudności w pogodzeniu tych dwóch istotnych aktywności może być stres, frustracja, niższa jakość świadczonej pracy, ale także rezygnacja z posiadania potomstwa i odkładanie w czasie decyzji rodzicielskich lub ograniczanie się do jednego dziecka[22].

Wpływ na zmniejszenie się liczby ludności powiatu ma także umieralność jego mieszkańców. W 2017 r. można zaobserwować wzrost liczby zgonów (-39), przy jednoczesnym niewielkim spadku urodzeń żywych (-2) (wykres nr 4). Dane te wskazują, że sytuacja ludnościowa w powiecie bialskim jest trudna, a w najbliższej perspektywie można się spodziewać dalszych zmian oddziałujących negatywnie na stabilny rozwój demograficzny. Można się spodziewać, że pociągnie to za sobą kolejne negatywne konsekwencje, w tym również w sferze bezpieczeństwa społecznego.

Podsumowanie

Należy nadmienić, że przemiany demograficzne jako czynnik wpływający na zagrożenia społeczne jest nie mniej ważny od innych zjawisk oddziałujących na bezpieczeństwo społeczne. Przeprowadzona w niniejszym opracowaniu analiza sytuacji demograficznej powiatu bialskiego pozwoliła zauważyć bariery, które hamują jego rozwój społeczno-gospodarczy, a tym samym negatywnie wpływają na bezpieczeństwo społeczne.

Przedstawiona charakterystyka społeczno-demograficzna ludności zamieszkującej powiat bialski wskazuje na wiele niekorzystnych cech. Jedną z najważniejszych jest ujemny przyrost naturalny, który przy równoczesnym ujemnym saldzie migracji staje się bardzo niebezpiecznym zjawiskiem, wpływając na bezpieczeństwo nie tylko ludności powiatu, ale i całego państwa. W przełożeniu na prognozy demograficzne zjawiska te będą się objawiały dalszym spadkiem liczby ludności i przyspieszonym procesem starzenia demograficznego.

Sytuacja powiatu bialskiego, w badanym w opracowaniu aspekcie, jest typowa dla tzw. ściany wschodniej, choć czasami wygląda nawet gorzej na tle wojewódz-

[22] C. Sadowska-Snarska, *Rozwiązania sprzyjające równowadze praca-rodzina w opinii badanych pracobiorców*, [w:] C. Sadowska-Snarska (red.), *Uwarunkowania godzenia pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi w Polsce*, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2011.

twa lubelskiego. Załamanie demograficzne skutkuje między innymi ograniczeniem podaży pracy, a to prowadzi w skali całego kraju do powstawania trudności w powiększaniu PKB stanowiąc zagrożenie dla stabilności systemu finansów publicznych, a idąc dalej powoduje ograniczenie zdolności obronnych państwa.

Sytuacja demograficzna powiatu ma znaczący wpływ na procesy ludnościowe zachodzące w danym społeczeństwie, a te z kolei warunkują funkcjonowanie innych dziedzin życia. Determinują między innymi sytuację na rynku pracy, dlatego też przygotowując różnego rodzaju strategie, działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa, należy brać pod uwagę zachodzące na danym obszarze procesy demograficzne.

Literatura:

1. Buzan B., *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Harvester Wheatsheaf, London 1991.
2. Chwiej E., *Demograficzny aspekt bezpieczeństwa państwa. Zagrożenia dla Polski,* [w:] M. Kubiak, M. Minkina (red.), *Współczesne bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe. Uwarunkowania, relacje, zależności,* Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce 2011.
3. Cieślarczyk M., *Teoretyczne, metodologiczne i praktyczne aspekty zarządzania bezpieczeństwem*, [w:] M. Lisiecki (red.), *Zarządzanie bezpieczeństwem – wyzwania XXI wieku*, Wyd. WSZIP im. Heleny Chodkowskiej, Warszawa 2008.
4. Jakubczak J., Flis J. (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku: wyzywania i strategie*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2006.
5. *Leksykon polityki społecznej*, B. Rysz-Kowalczyk (red.), Wyd. Aspra JR F.H.U., Warszawa 2001.
6. Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo państwa*, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy, Kielce 2009.
7. Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku,* Difin, Warszawa 2011.
8. Pucek Z., *Lokalność jako ojczyzna,* [w:] B. Jałowiecki, K. Sowa, P. Dudkiewicz (red.), *Społeczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość,* Wyd. UW, Warszawa 1989.
9. Pokruszyński W., *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, „Kultura i Polityka", 2009, nr 5.
10. Sadowska-Snarska C., *Rozwiązania sprzyjające równowadze praca-rodzina w opinii badanych pracobiorców*, [w:] C. Sadowska-Snarska (red.), *Uwarunkowania godzenia pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi w Polsce*, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2011.
11. Skrabacz A., *Pojęcie, typologia i uwarunkowania bezpieczeństwa społecznego w XXI wieku,* [w:] M. Kubiak, M. Minkina, *Współczesne bezpieczeństwo społeczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Siedlcach, Warszawa-Siedlce 2013.
12. *Social Security: a New consensus*, International Labour Office, Geneva 2001.
13. Symonides J., *Problemy pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego we współczesnym świecie*, [w:] B. Suchodolski (red.), *Wychowanie dla pokoju*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1983.
14. http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski#demografia-w-pigu%C5%82ce

Źródła prawa:

15. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity, Dz. U. z 2018 r. poz. 995, 1000, 1349, 1432).
16. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 1998 r. w sprawie utworzenia powiatów (Dz. U. nr 103, poz. 652).